

FORMELLE KRAV TIL RETTSVITENSKAPELIGE TEKSTER

Ny norsk henvisningsstandard

Ivar Alvik, Anne Marie Frøseth, Markus Hoel Lie, Bård
Sverre Tuseth og Jonas Jensen. August 2017.

Bakgrunnen for utvalgets arbeid	4
God forskningsskikk	5
Nærmere om kildehenvisninger og kildeliste	6
Ferdigstillelse	6
Utvalgets arbeidsmåte	6
Prinsipper for god forskningsskikk	7
Kommentarer til oppbygningen av standarden	8
Utgangspunkter for valg av henvisningsmåte	8
Anbefalinger til bruk av standarden og videre utvikling.....	9
Norsk henvisningsstandard for rettsvitenskapelige tekster	10
1. Formål	10
2. Prinsippene som ligger til grunn for standarden.....	10
3. Generelle retningslinjer	11
3.1. Fotnoter	11
3.2. Sitater, petitavsnitt.....	11
3.3. Overskrifter	11
3.4 Tekstflyt og rettskriving	12
4. Lovtekst.....	12
4.1 Henvisning til lover	12
4.2 Korttitler og forkortelser	12
4.3 Paragrafer	13
5. Forskrift.....	15
6. Rettsavgjørelser.....	16
6.1 Publiserte avgjørelser	16
6.1.1 Avgjørelser fra Høyesterett	16
6.1.2 Avgjørelser fra underinstanser.....	17
6.1.3 Avgjørelser fra voldgiftsdomstoler	17
6.1.4 Upubliserte avgjørelser	17
6.1.5 Kortnavn.....	17
7. Forarbeider og andre offentlige publikasjoner	18
8. Utenlandske og internasjonale kilder	19
8.1 EØS- og EØS-rettslige kilder	19
8.1.1 Forordninger, direktiver og beslutninger.....	19
8.1.2 Avgjørelser fra Underretten og EU-domstolen	19

8.2 Avgjørelser fra EU-kommisjonen	20
8.3 Avgjørelser fra EFTA-domstolen (European Free Trade Association).....	20
8.4 Avgjørelser fra EMD (Den europeiske menneskerettsdomstolen).....	21
8.5 Traktater o.l.	22
8.5.1 <i>Generelt</i>	22
8.5.2 <i>Bilaterale avtaler</i>	22
8.5.3 <i>Regionale avtaler</i>	22
8.6 Andre utenlandske kilder.....	23
8.6.1. <i>Utenlandske lover</i>	23
8.6.2 <i>Utenlandske dommer</i>	23
8.6.3 <i>Utenlandske forarbeider</i>	23
9. Litteratur.....	24
9.1 Bøker (monografier og antologier).....	24
9.1.1 <i>Generelt</i>	24
9.1.2 <i>Forfatter</i>	24
9.1.3 <i>Titler</i>	26
9.1.4 <i>Utgivelser</i>	26
9.1.4 <i>Forlag</i>	27
9.2 Elektroniske utgivelser	27
9.2.1 <i>E-bøker (bok som er digitalisert, f.eks. i epub- eller pdf-format, selges i nettbokhandler eller formidles av bibliotek)</i>	27
9.2.2 <i>Annen elektronisk litteratur (litteratur som er publisert på nettjeneste, for eksempel kommentarutgaver.no, Rettsdata, LovdataPro)</i>	28
9.3 Artikkel i tidsskrift og artikkelsamlinger/antologier	28
9.4 Leksikon.....	29
10. Uttalelser fra organisasjoner eller institusjoner.....	30
11. Avisartikler, nyhetsartikler og debattinnlegg	30
11.1 Avisartikler og kronikker	30
12.2 Intervjuer	31
12. Foredrag og konferansmateriale	31
12.1 Forelesninger og muntlige innlegg.....	31
12.2 Uttrykte manus og materiale utdelt i forbindelse med konferanser.....	32
13. Personlig kommunikasjon	32
14. Henvisninger til kilder der informasjon for vanlig spesifikasjon mangler	32
14.1 Anonym forfatter.....	32

14.2. Andre mangler.....	33
Retningslinjer for oppsett av kildeliste.....	34

Bakgrunnen for utvalgets arbeid

Retningslinjer for fremstillingsstruktur og henvisningspraksis kan bidra til å øke kvaliteten både ved forskning og publisering. Når forskningsresultater publiseres, er det for å dele kunnskapen med andre og gi grunnlag for ny forskning. Nye forskningsprosjekter bygger alltid på de erfaringer andre har gjort, og tidligere resultater utnyttes innenfor rammene av god forskningsskikk. Standarder for god forskningsskikk henger slik nært sammen med fagets metode. I alle fagdisipliner er det nødvendig med en viss konsensus om formkravene for god formidling. Det er også et krav etter kvalifikasjonsrammeverket at mastergradsstudenter har tilegnet seg fagets metode på et grunnleggende nivå.

For all bruk av forskningsresultater er det viktig at formidlingen av kunnskap skjer åpent og ærlig. For å oppnå dette, er det nødvendig med et visst spesifikasjonsnivå for angivelse av kildene som er brukt. Det har samtidig en egenverdi at formidlingen av kunnskap er tilgjengelig. Kildedokumentasjonen bør derfor ikke være mer omstendelig enn nødvendig for å identifisere kildene og synspunktene forfatteren bygger på.

Historisk har det vært få eksplisitt formulerte normer for fremstilling og henvisningspraksis i rettsvitenskapen. Den viktigste fremstillingen av fagets konvensjoner kom ved Birger Stuevold Lassens arbeid: Presentasjon av rettsvitenskapelige arbeider på norsk: med et forslag til en norsk rettsvitenskapelig forkortelsesstandard, i Tidsskrift for Rettsvitenskap.¹ Lassens fremstilling har hatt stor innflytelse. Rammene for publisering har imidlertid endret seg siden Lassens arbeid kom ut. De mest utførlige retningslinjene for henvisninger er utarbeidet av de juridiske tidsskriftene. I tillegg foreligger det forskningsetiske retningslinjer og praksis fra nemndene som er oppnevnt med hjemmel i forskningsetikkloven.² Retningslinjene omhandler både forfatterskap og publiseringsetikk.

Rettsvitenskapen har historisk vært preget av en monografitradisjon, men en viktig andel av forskningspubliseringen i dag også skjer gjennom tidsskriftartikler. Endringen skyldes blant annet nye krav til publisering, insentivmidler fra departementet og forskningsinstitusjonene og samarbeid mellom flere forskere. Stadig flere norske rettsforskere publiserer også internasjonalt. Internasjonale tidsskrifter og forlag har som regel egne retningslinjer, og disse er gjerne preget av omfattende standarder som bygger på andre rettskulturer og vitenskapstradisjoner enn norsk rettsvitenskap. Internasjonale rettslige institusjoner, som EU og Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, har også utviklet retningslinjer for henvisninger til egne kilder. Et eksempel på dette er EU-domstolen, som har ulike

---

¹ Arbeidet er siste gang utgitt i 1993.

² Lov om organisering av forskningsetisk arbeid 28. april 2017 nr. 23.

retningslinjer for henvisningsmåter på domstolens ulike offisielle språk. Et annet utviklingstrekk er at utgivelser publiseres elektronisk. De vanligste norske kildene blir etter hvert bare publisert elektronisk. De fleste tidsskrifter publiserer artikler kun elektronisk, eller elektronisk i tillegg til papirutgavene.

En standard kan ha en sentral funksjon ved opplæring av nye juristgenerasjoner. For tidsskriftredaksjoner, fagfeller og bedømmere kan håndteringen og kvalitetsvurderingen av manuskripter bli enklere og mer enhetlig. Standardisering kan også være med å gjøre en tekst lettere tilgjengelig for den allmenne leseren av juridisk litteratur.

Minst like viktig er, imidlertid, den langsiktige effekten på kunnskapens og forskningens kvalitet. Publiseringsskravene fordrer en bevissthet om mange sider ved et forskningsprosjekt som ellers lett kan bli glemt. Økt bevissthet kan øke kvaliteten på forskningsprosessen, og derved også på forskningsresultatene. I tillegg styrkes innsyn og åpenhet som er et eksplisitt mål og vitenskapsideal.

På denne bakgrunn besluttet forskningsdekanene ved de juridiske fakulteter i Oslo, Bergen og Tromsø i 2016 å nedsette et utvalg for å utarbeide et forslag til fellesstandard for rettsvitenskapelige tekster. Følgende personer ble forespurt om å inngå i utvalget:

Professor Anne Marie Frøseth, UiB

Professor Ivar Alvik, UiO

Førsteamanuensis Markus Hoel Lie, UiT

Stipendiat Bård Sverre Tuseth, UiO

Stipendiat Jonas Jensen, UiB

Professor Anne Marie Frøseth er leder for utvalget.

Det ble uttrykt ønske om at standarden i fremtiden skal få anvendelse ved utarbeidelse av akademiske avhandlinger, artikler og monografier, og den vil derfor bli behandlet på UHRs Nasjonale fakultetsmøte for juridiske fag høsten 2017.

Ifølge mandatet skulle utvalgets arbeid bestå av det følgende:

God forskningsskikk

Utvalget skal lage en anbefaling til hvordan formelle metodiske krav til skriftlige rettsvitenskapelige fremstilling bør utformes på et overordnet nivå for å tilfredsstille krav til

god forskningsskikk. Utvalget skal i så måte nærmere konkretisere anbefalinger til henvisningsmåte og kildeliste.

Nærmere om kildehenvisninger og kildeliste

Utvalget skal med basis i eksisterende praksis harmonisere, og om nødvendig utvikle, normer for kildehenvisninger til bruk i vitenskapelige juridiske tekster.

Normene skal ta høyde for, og hvor det er nødvendig, legge opp til alternativer for monografier, artikler, masteroppgaver og hjemmeeksamener. Utvalget skal drøfte hvordan ulike problemstillinger som oppstår i praktisk henvisningsarbeid bør løses, eksempelvis hvor fotnotene bør settes i teksten og hvordan henvisninger som gjentas eller blir like bør håndteres.

Utvalget skal vurdere de etiske problemstillingene som kan oppstå i valg av henvisningsform: For eksempel, i hvilke situasjoner er det påkrevd å presisere at en elektronisk versjon av en opprinnelig trykt kilde er brukt og når er det nødvendig å ha med URL og sist sjekket dato for nettdokumenter.

Henvisningsnormene skal ta stilling til hvordan kildehenvisninger i fotnote og litteraturliste bør utformes med eksempler for alle de vanlig brukte kildetyper, med særlig fokus på de norske rettskildene.

Utvalget skal også vurdere om henvisningsnormene, i den grad det er mulig, kan utformes slik at de kan oversettes og også benyttes i engelskspråklige juridiske arbeider. Det skal vurderes om de rettsvitenskapelige normene bør eller kan tilpasses bruk av elektroniske referanseverktøy, som for eksempel blir brukt i andre vitenskaper innenfor humaniora og samfunnsvitenskap.

Utvalget skal undersøke muligheten for å lage retningslinjer for utforming av kilde- og litteraturregister i juridiske tekster. Dette kan inkludere hvilke registre som er påkrevd, normer for inndeling i kategorier, og om henvisningene bør tas med først i hver kildeoppføring.

Utvalget skal se på om det er mulig å formulere normer for bruk av overskrifter i juridiske arbeider. Problemstillinger kan blant annet være om overskriftene bør nummereres og om det bør gis anbefalinger om hvor mange nivåer av overskrifter som bør brukes.

Ferdigstillelse

Utvalget bes å ferdigstille sitt arbeide i august 2017.

Utvalgets arbeidsmåte

Utvalget har siden oppstarten hatt 6 arbeidsmøter i Oslo og Bergen, hvorav det siste møtet inkluderte en høring med redaksjonene i de største allmenne juridiske fagtidsskriftene i

Norge; Lov og Rett og Tidsskrift for Rettsvitenskap. Det har også blitt avholdt et eget høringsmøte med Universitetsforlaget, som er den største utgiver av juridiske fagbøker og juridiske tidsskrifter i Norge. Forlaget har utarbeidet en generell forfatterveiledning for fremstillingsstruktur og henvisningsmåter for sine juridiske forfattere. Utvalget har også hatt for hånden forfatterveiledningen til Tidsskrift for Rettsvitenskap og Lov og Rett. Disse forfatterveiledningene har blitt brukt som kilde for å finne vanlig praksis. Begrunnelsen for dette er at tidsskriftene har et allment faglig nedslagsfelt og anses som de mest etablerte og innflytelsesrike tidsskriftene for juridiske artikler i Norge. For Tidsskrift for Rettsvitenskap fremgår dette blant annet ved at tidsskriftet har status som nivå 2 i det nasjonale systemet for måling av publikasjonspoeng, som er forvaltet av Universitets- og Høyskolerådet.

Utvalget har også tatt utgangspunkt i den tidligere nevnte fremstillingen av Birger Stuevold Lassen, som et uttrykk for konvensjonene for fremstillingsstruktur og henvisningsmåter i juridisk litteratur i Norge. Utvalget har videre sett hen til en rekke doktorgradsarbeider, som synes å være eksemplariske med hensyn til fremstillingsstruktur og henvisningsmåter.

All publisering i Norge skal skje i henhold til lov 12. mai 1961 nr. 2 (åndsverkloven). Utvalget har derfor forsøkt å artikulere de krav som stilles til redelighet etter denne loven, både i de utvalgte prinsippene for god forskningsskikk og de forslag til henvisningsmåter og kilderegister som er valgt. Utvalget har også sett hen til de Forskningsetiske retningslinjene for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (2016) utarbeidet av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). Det har videre vært tatt hensyn til enkelte prinsipielle uttalelser fra Granskingsutvalget som er opprettet med hjemmel i forskningsetikkloven, nå med hjemmel i lov 28. april 2017 nr. 23 § 7. Det har i tillegg blitt lagt vekt på forskningsetiske retningslinjer ved de tre universitetene i Oslo, Tromsø og Bergen. I tråd med praksis fra disse institusjonene har man forsøkt å ta hensyn til faglige standarder og etiske retningslinjer, blant annet prinsippene i Vancouver-konvensjonen.³ Konvensjonen anses retningsgivende for alle fag i den grad retningslinjene passer. Utvalget har også latt seg inspirere av hva som anses som god forskningsskikk og publiseringsstandarder internasjonalt. Det er særlig sett hen til The Oxford Standard for Citation of Legal Authorities (OSCOLA), sist oppdatert 2006, og i noen grad The Maroonbook: The University of Chicago Manual of Legal Citation.

Prinsipper for god forskningsskikk

I internasjonalt anerkjente standarder for fremstillingsstruktur og henvisningsmåter, er det vanlig å angi hvilke grunnleggende prinsipper standarden bygger på. Ikke overraskende minner disse prinsippene om retningslinjene utarbeidet av NESH, og prinsipper som kan utledes av Granskingsutvalgets praksis og norsk åndsverkslovgivning. Prinsippene stiller minimumskrav til spesifisering av kilden, men forsøker også å artikulere hensyn som kan legge til rette for en beste praksis over tid. Utvalget har ikke hatt som mål, og har heller ikke

---

³ Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly Work in Medical Journals, sist oppdatert desember 2016.

som mandat, å utarbeide spesifikasjoner og eksempler for alle tenkelige kilder. Der en forfatter ikke finner direkte svar i standardene for de angitte kildetyper, er meningen at vedkommende kan søke hjelp i prinsippene for å finne frem til en henvisningsmåte som ivaretar spesifikasjonskravet.

Kommentarer til oppbygningen av standarden

Standarden er basert på henvisninger ved bruk av fotnoter, og skal ifølge mandatet gjelde alle typer juridiske tekster. Dette innebærer at man må ta hensyn til at noen tekster publiseres uten kilderegister. Som følge av dette, har utvalget tatt utgangspunkt i hvilke krav som bør stilles til en første fullstendig fotnote, og også angitt kortformer som kan fungere sammen med et kilderegister, eller en forutgående fullstendig fotnote.

Utvalget har forsøkt å anbefale standard henvisningsmåter som på best mulig måte følger de overordnede prinsippene, også dersom de på enkelte områder avviker fra vanlig praksis som har oppstått de siste ti årene. Slik praksis kan for eksempel være oppstått som følge av digitaliseringen av kilder, hvor praksis hos mange forfattere antakelig er at man oppgir kildestedet i mindre grad enn regelverket fordrer.

Utvalget har lagt til grunn at standarden skal gjelde for publisering i Norge, i norske tidsskrift, på et norsk språk. På internasjonale fagfelt der mye av litteraturen publiseres på engelsk, og forfattere publiserer like mye på engelsk som på norsk, har det oppstått hybrider av norske og engelske henvisningsmåter. Dette gjelder både formkravene og språket som brukes i henvisningen. Utvalget har forsøkt å angi en konsekvent standard som skal følge norsk språk og etablert henvisningspraksis. I den grad det finnes norske offisielle navn for det som betegnes i henvisningen, er dette forsøkt fulgt. Språket får mindre betydning for henvisningen der det vises til en digitalisert kilde, fordi disse er standardisert uavhengig av språk. Digitale kilder på områder for internasjonal rett er også ofte allment og lett tilgjengelige. Utvalget anbefaler primært å henvise til offisielle, internasjonale databaser som drives av den juridisksjonen som produserer rettskildematerialet.

Det grunnleggende prinsippet for standarden er at man skal henvise til den kilden som er brukt. Dette gjelder uavhengig av om kilden er lett tilgjengelig.

Utgangspunkter for valg av henvisningsmåte

Utvalget har tatt utgangspunkt i at standarden skal baseres på norsk, moderne bokmål, men er klar over at det benyttes en rekke ord og forkortelser i det juridiske fagspråket som har et latinsk opphav. Utvalget har laget en *anbefaling*, og i den grad ordet «bør» brukes legges det opp til en generell anbefaling. Andre innarbeidede spesifikasjoner skal ikke oppfattes som dårlig forskningsskikk. Dersom en forfatter eksempelvis velger å bruke ordet «litra»

istedenfor ordet «bokstav» ved spesifisering av kildestedet i en lovtekst, vil dette være likeverdig så lenge det gjennomføres konsekvent.

Anbefalinger til bruk av standarden og videre utvikling

Utvalget har tolket mandatet slik at det skal lage en standard til en målgruppe med stor variasjonsbredde i forhåndskjennskap til fagets konvensjoner for henvisningsmåter. For studenter kan standarden fungere som et opplæringsverktøy, og for erfarne brukere kan den fungere som et oppslagsverk.

Utvalget har kommet til at det vil være vanskelig å gi en generell anbefaling spesialtilpasset hjemmeeksamen på de ulike institusjonene. Rammene for de tekster som produseres i en slik sammenheng er avhengig av en rekke institusjonelle forhold, slik som ordgrenser og kildefanget i de ulike fagene. Utvalget vil anbefale at man forsøker å bruke standarden så langt den passer. Institusjonen bør i så fall vurdere om det bør gjøres tilpasninger i arbeidssituasjonen til studentene ved at det gis tilgang til standardiserte, elektroniske referanseverktøy, som tillater at det genereres kildelister som forenkler henvisningsmåtene.

Utvalget har levert et utkast som også inneholder henvisningsforslag til kilder utover de mest vanlige norske kildene. Dette fordi den juridiske faglitteraturen har fått et større tilfang av kilder som følge av internasjonaliseringen og digitaliseringen. Det kan vurderes å vedta en kortversjon og en mer omfattende versjon av standarden. Den korte versjonen kan i så fall utelukke standardens punkt 10-15.

Utvalget er kjent med at forslaget skal på høring, og utvalget vil anbefale at standarden etter noen år gjennomgås og revideres. Utvalget mener også man bør vurdere å nedsette et revisjonsutvalg der de mest anerkjente juridiske forlagene og fagtidsskriftene er representert.

Mandatet ber om en vurdering av om standarden kan oversettes til engelsk. Utvalget er av den oppfatning at en ren språklig oversettelse bør gjøres når standarden er vedtatt. Det vil være vanskelig å bruke standarden i en utenlandsk sammenheng, fordi det følger andre konvensjoner med andre språk ved internasjonal publisering.

Utvalget er også bedt om å vurdere om standarden kan tilpasses elektroniske referanseverktøy. Det vil være mulig å lage en mal for spesifikasjoner i elektroniske referanseverktøy når standarden eventuelt er vedtatt. Det vil være et uforholdsmessig merarbeid å gjøre dette før man vet i hvilken grad utkastet blir en gjeldende anbefaling. Det er ulike erfaringer med programvare som inneholder referanseverktøy og muligheten for å lage kildebibliotek. Den programvaren som tilbys i dag, vil være mest funksjonell om den benyttes i artikkelformatet, kombinert med et kilderegister. For de brukerne som skriver store avhandlinger, bør det utredes nærmere hvilke programmer som kan tilpasses store Word-dokumenter og samtidig fungere med en forhåndsdefinert mal tilpasset standarden.

Norsk henvisningsstandard for rettsvitenskapelige tekster

1. Formål

Dette dokumentet inneholder en standard for formalia i alle typer rettsvitenskapelige tekster. Standarden inneholder normer for god henvisningsteknikk og for utarbeiding av kilderegister. Standarden anbefaler bruk av fotnoter, ikke sluttnoter. Hver fotnote kan enten inneholde fullstendig referanseinformasjon, eller en kortform når teksten også inneholder en kildeliste eller fullstendig referanse er gitt i en tidligere fotnote.

2. Prinsippene som ligger til grunn for standarden

En kildehenvisning skal være redelig, presis, konsekvent og leservennlig.

Med «redelig» menes at det skal vises til kilden(e) som er brukt for å skrive teksten, inkludert forfatterens egne tidligere arbeider. Det skal fremgå i hvilket omfang kilden er brukt. Dersom en kilde finnes i flere format, må det normalt presiseres hvilket av disse som er brukt. Kildebruken må i tillegg være lojal, den må ikke bidra til at meningsinnholdet i kilden fordreies.

Kildehenvisningen skal være presis. Det vil si at den må inneholde nok informasjon til at leseren lett kan finne frem til det aktuelle partiet i kilden som det bygges på. Normalt er det tilstrekkelig å henvise til et bestemt sidetall i en kilde. Der kilden er delt opp i nummererte avsnitt, som for eksempel i nyere høyesterettsdommer, bør det vises til avsnittsnummer. I kildehenvisninger til elektroniske kilder uten sidetall, må henvisningen tilstrebe presisjon på annen måte, for eksempel ved å vise til nærmeste avsnitt i et underpunkt i teksten.

Kildehenvisningene skal være konsekvente. Dette innebærer at kildehenvisninger innen hver kategori skal være like gjennom hele teksten. For kildetyper med valgmuligheter, for eksempel en lovtekst der en kan henvise til «ledd» eller «avsnitt» i en bestemmelse, må den valgte skriveformen gjennomføres konsekvent gjennom hele teksten.

Kildehenvisningene skal være leservennlige. Dette innebærer at henvisningene ikke skal være mer omstendelige enn nødvendig for at leseren lett skal finne frem til materialet som er brukt, samtidig som kravene til god henvisningsskikk ivaretas.

Henvisningene kan også med fordel indikere hvilken type informasjon man kan finne i kildene, og hvordan informasjonen i kilden forholder seg til forfatterens egen fremstilling.

Eksempler: «Se motsatt...», «Se...med videre henvisninger».

3. Generelle retningslinjer

3.1. Fotnoter

Som fotnotetegn brukes arabiske tall med hevet skrift, plassert rett etter skilletegnet som avslutter en setning. Mer enn én fotnote etter en setning bør unngås. Flere referanser bør i stedet plasseres etter hverandre i fotnoten med semikolon som skilletegn.

Dersom plassering av notetegnet etter setningen er misvisende eller fører til uklarhet om hva det henvises fra, kan fotnotetegnet plasseres etter et ord eller etter et sitat (inne) i setningen.

3.2. Sitater, petitavsnitt

Med mindre det ikke opplyses om annet, skal tekster siteres ordrett. Uthevinger (kursiv, fet og understrekninger) i originalteksten skal gjengis om annet ikke er opplyst.

Endres teksten som siteres, markeres det med hakeparenteser. Dersom tekst utelates i et sitat, markeres dette med hakeparenteser og tre punktum: [...]. Ord som tilføyes teksten som siteres, settes i hakeparenteser.

Ved feil i originalteksten skal det ikke korrigeres, men kan merkes med [sic] eller [!], som betyr «slik står det faktisk».

Sitater i løpende tekst innledes og avsluttes med anførselstegn. Hvis sitatet står for seg selv i petit eller lignende, brukes ikke anførselstegn. Dersom tekst er utelatt i et sitat, settes anførselstegnet avslutningsvis foran punktum. Dersom en hel periode siteres, settes anførselstegnet etter punktum.

Man bør unngå å presentere spredte sitater fra en annens tekst som en helhet i egen tekst, dersom de ulike delene av den siterte teksten står langt fra hverandre i originalteksten.

Dersom sitater likevel brukes på denne måten, bør det gis en forklaring i egen brødtekst, eller en forklaring med egne ord om at bruken ikke er meningsvridende.

3.3. Overskrifter

Teksten bør inneholde overskriftsnivåer, men normalt ikke mer enn tre nummererte undernivåer. I omfattende rettsvitenskapelige fremstillinger og tekster med teknisk karakter som håndbøker ol., kan flere nivåer være på sin plass. Det bør også da tilstrebes så få nivåer som mulig.

Overskrifter bør inndeles etter desimalsystemet. Eksempel 3 nivåer

1. Kapittel

1.1 Avsnitt

1.1.1 Underavsnitt

3.4 Tekstflyt og rettskriving

Henvisningsmåten skal følge reglene for norsk rettskriving, eventuelt det som følger av lovspråket i en konkret lov det henvises til.

I setninger som begynner med henvisning til en paragraf, skrives ordet «paragraf» istedenfor å bruke paragraftegn. Man bør unngå å starte en ny linje mellom paragraftegnet og tallet.

Informasjon i fotnoter og register bør skilles med komma. Der parenteser brukes, utelates komma. Parentes er likestilt med komma ved spesifisering av kildested i fotnote.

4. Lovtekst

4.1 Henvisning til lover

Ved henvisning til lover oppgis lovens *sanksjonsdato*, *nummer* og fullstendig *tittel*

Eksempel: Lov 19. mai 2006 nr. 16 om rett til innsyn i offentleg verksemd.

Det bør ikke stå «av» foran datoen. Tittelen skrives med liten forbokstav. «Grunnloven» kan imidlertid skrives med stor forbokstav.

Fra og med 1969 er lover gitt kronologisk nummerering, og henvisning til lovers nummer og årstall er derfor fra og med dette året entydig. Lovens sanksjonsdato tas likevel normalt med også ved henvisning til lover fra etter 1969.

Ved endringslover er det tilstrekkelig å angi lovens nummer og årstall.

Eksempel: Loven ble endret ved lov nr. 18/2004.

4.2 Korttitler og forkortelser

For mange lover er det vedtatt korttittel som del av den fullstendige tittelen⁴. Slike korttitler kan brukes i stedet for fullstendig tittel etter at fullstendig informasjon om loven er presentert første gang.

---

⁴ Lovsamlingen gjengir offisielle korttitler i parentes som del av lovens overskrift, uoffisielle korttitler gjengis i klammeparenteser.

Eksempel: lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven – fvl.).

Når det vises til disse lovene, kan korttittelen brukes i den målformen den er vedtatt, også der henvisningen står i en tekst med en annen målform. Det samme gjelder vise verca.

Eksempel: «boligoppføringsloven» i stedet for «bustadoppføringslova» i en tekst på bokmål.

Normalt bør kun etablerte forkortelser brukes. Alle forkortelser av lover skal ende med l., og de skal brukes konsekvent og være assosiasjonsskapende, også for andre enn spesialistene på det aktuelle området.

Eksempel på forkortelse (lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk m.v.): Alkhl.

4.3 Paragrafer

4.3.1 Generelt

I norske lover er henvisninger til paragrafnummer entydige; det er ikke nødvendig å ta med kapittel eller annen inndeling på høyere nivå.

Det henvises til lovbestemmelser ved bruk av paragraftegnet «§».

Eksempel: § 34.

I lovhenvisninger med korttittel brukes ikke genitivsform.

Eksempel: kjøpsloven § 1, ikke kjøpslovens § 1.

4.3.2 Flere paragrafer

Det kan vises til flere paragrafer med to paragraftegn, uten mellomrom. Viser det til to paragrafer, bør det stå «og» mellom dem, også om de følger etter hverandre. Ellers skal komma brukes i lengre oppregninger. I henvisninger som omfatter ledd eller der henvisningen gjelder flere paragrafer som ikke står etter hverandre i loven, er det oftest best å ta med nytt paragraftegn for hver paragraf.

Eksempler: §§ 3 og 4, §§ 21 og 22, §§ 2 til 7 og § 9.

Eksempel: kjøpsloven §§ 3 flg.

Tankestrek er likestilt med preposisjonen «til», men tankestrek bør unngås hvis det kan medføre misforståelser der paragrafnumrene inneholder bindestreker.

4.3.3 Nummerte paragrafer

Noen paragrafer er nummerert med både tall og bokstav, oftest fordi det er føyd til paragrafer etter at loven ble vedtatt. Om bokstaven skal være stor eller liten, avhenger av lovvedtaket. Det bør alltid være mellomrom mellom tall og bokstav, uavhengig av hvordan loven ble vedtatt, og selv om mellomrommet alltid er fjernet i Lovdata.

Eksempel: straffeprosessloven § 149 a.

4.3.4 Paragrafer med bindestrek

Streken skal være kort, uansett hvordan typografien er i Norsk Lovtidend, lovsamlingen eller Lovdata.

Eksempel: pantel. § 6-2.

4.3.5 Underinndeling av paragrafer

I henvisninger bør leddnummer skrives med bokstaver, unntatt når leddet er vedtatt med nummer i parentes. Det bør ikke være komma foran henvisningen til leddet. Noen paragrafer har nummer i stedet for ledd, og da står nummeret ikke i parentes i lovteksten. Da skal det vises til nummer, ikke ledd eller avsnitt.

Eksempler: § 1 tredje ledd, § 2 og § 3 fjerde ledd.

Eksempel: § 1 (3), §§ 2 og 3 (4).

Eksempel: godtroervervloven § 1 nr. 2.

Ledd kan være underinndelt med bokstav eller tall. Henvisningen bør i så fall alltid inneholde ordene «bokstav» eller «nr.».

Eksempel: strpl. § 202 d første ledd bokstav a.

Der paragrafen har ett ledd, og er inndelt med bokstaver eller tall, skal leddnummer sløyfes, men ikke ordene «bokstav» eller «nr.».

Eksempel: foretaksnavneloven § 2-6 nr. 1.

Der et ledd eller et nummer eller en bokstav har flere setninger omtales dette som ledd og punktum, eller avsnitt og setning. Henvisningen bør skrives med bokstaver, uten komma foran.

Eksempel: Grl. § 104 første ledd andre setning.

Eksempel: § 3 andre ledd tredje punktum.

Dersom det skal henvises til noen få ord i siste setning i et ledd eller i siste setning i en paragraf, kan den innarbeidede forkortelsen «i.f.» (in fine) brukes.

For noen lover, for eksempel skatteloven, med mange underinndelinger i paragrafene, kan spesifikasjonen gjøres ved å bruke parenteser istedenfor ordet ledd.

Eksempel: sktl. § 44 (1) g nr. 1, 2. avsnitt 3. punktum.

5.Forskrift

Henvisningsmåten er den samme som for lover.

6. Rettsavgjørelser

6.1 Publiserte avgjørelser

6.1.1 Avgjørelser fra Høyesterett

Henvisninger til dommer eller kjennelser av Høyesterett fra tiden før 1. januar 2016 skal inneholde forkortelsen for Retstidende (*Rt.*), *årstall* og *sidetall* i Retstidende. Side forkortes «S.»

Etter tvisteloven skilles det mellom avgjørelser av Høyesterett i avdeling, storkammer, plenum og ankeutvalg. Henvisninger til høyesterettsdommer bør normalt vise hvilken sammensetning Høyesterett hadde i saken. Dette kan gjøres ved å tilføye en bokstav til slutt i henvisningen, «A» for avdeling, «S» for storkammer, «P» for plenum og «U» for ankeutvalg. Disse forkortelsene kan også brukes for eldre avgjørelser med unntak for storkammeravgjørelser, som ikke var en kategori før tvisteloven. Forkortelsen «U» kan brukes både om det gamle kjæremålsutvalget og det eksisterende ankeutvalget, men forkortelsen «kjm.utv.» kan også brukes om kjennelser fra før tvisteloven trådte i kraft.

Eksempel: Rt. 2002 s. 1110 A.

Fra 1. januar 2016 publiseres Norsk Retstidende elektronisk av Lovdata, og henvisninger til høyesterettsdommer vil derfor ikke lenger ha noe sidetall. I stedet for skal det vises til *saksnummer*.

Eksempel: HR-2016-476-A.

Der hele eller deler av en underinstansdom er inntatt i en høyesterettsdom, bør det spesifiseres om henvisningen er til dommen fra underinstansen og hvilket sted (for eksempel sidetall) i dommen det henvises til.

Eksempel: Rt. 1974 s. 460, i byrettens dom s. 472.

I nyere dommer med avsnittsnummerering bør det vises til avsnitt.

Eksempel: HR-2017-561-A avsnitt 48.

6.1.2 Avgjørelser fra underinstanser

En del avgjørelser fra underinstansene ble trykket i Rettens Gang (RG) frem til 2014. Det finnes også spesialsamlinger som for eksempel Norsk arbeidsrettslig domssamling (NA). Henvisninger til domsamlinger kan bruke *samlingens vanlige forkortelse*, hvis den er kjent. I disse samlingene gjengis *navnet på samlingen* avgjørelsen er trykket i, *årstall* og *sidetall*.

Det bør fremgå hvilken domstol som har avsagt dommen eller kjennelsen, dersom dette ikke er klart ut fra henvisningen.

Eksempel: RG 1979 s. 721 (Eidsivating).

Eksempel: AR 2017 s. 14.

6.1.3 Avgjørelser fra voldgiftsdomstoler

I henvisningen til voldgiftsdommer oppgis dommens *dato* og *årstall*, *hvor* voldgiftsavgjørelsen er avsagt og *hvem* som har avsagt den. Dersom dommen er publisert, oppgis *publiseringssted*.

Internasjonale voldgiftsavgjørelser benevnes gjerne med partsnavn. Hvis dommen er avsagt i regi av et voldgiftsinstitutt bør det også oppgis, med saksnummer dersom det finnes.

6.1.4 Upubliserte avgjørelser

For upubliserte avgjørelser, brukes *domstolens navn*, etterfulgt av *dato* for domsavsigelsen, eventuelt også dommens saksnummer.

Eksempel: Sandnes tingretts dom av 14. mars 2005 (sak nr. 2006/1362).

Eksempel: LB-2005-26314 eller TOSLO-2007-162385.

6.1.5 Kortnavn

I den løpende teksten kan det henvises til et kortnavn på en dom, enten slike er innarbeidet på det aktuelle rettsområdet eller er selvkomponert. Det bør ikke konstrueres egne navn på dommer som allerede har innarbeidede kortnavn.

Eksempel: Rt. 1976 s. 1 P (Kløfta).

7. Forarbeider og andre offentlige publikasjoner

Henvisningen skal inneholde *dokumentnavnets* vanlige forkortelse, *tittel, årstall og sidetall*.

Det skal være mellomrom mellom «Innst.» og «O.», men ikke mellom «Ot.» og «prp.» eller «St.» og «meld». Det skal alltid være mellomrom foran «nr.». Det skal være tankestrek mellom årstallene i parentes. I henvisninger til NOU skal det være mellomrom etter kolon og nummer innenfor året.

Forfatteren kan velge mellom å oppgi dokumentets fulle tittel i en fotnote og full tittel i kilderegisteret, eller en korttittel i fotnoten og full henvisning i kilderegisteret.

Tittelen på dokumentet bør tas med om det ikke klart går frem av sammenhengen hvilket tema det gjelder. Henvisning til utredning fra før 1972 bør inneholde fullstendig tittel og årstall, men kortformer kan benyttes hvis fullstendige opplysninger fremgår i en fotnote eller i en kildeliste. Henvises det i samme tekst ofte til samme publikasjon, og det ikke kan oppstå misforståelser, kan man bruke kortformer som «innstillingen», «proposisjonen» e.l.

Eksempel: Prop. 97 L (2009--2010) Om skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd.

Eksempel kildeliste: NOU 2012: 17 Om kjærlighet og kjøletårn:
Strafferettslige spørsmål ved alvorlige smittsomme sykdommer.

Eksempel: Prop. 97 L (2009--2010) Om skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd.

Eksempel: Ot.prp. nr. 95 (2008--2009) Om lov om endringer i skatte- og avgiftslovgivninga mv.

Eksempel: St.meld. nr. 55 (2000—2001) Om samepolitikken.

Elektroniske versjoner av enkelte forarbeider kan ha andre sidetall eller spalteinndeling enn den trykte versjonen. Det kan derfor være nødvendig å presisere at man har brukt en elektronisk versjon.

8. Utenlandske og internasjonale kilder

8.1 EØS- og EØS-rettslige kilder

8.1.1 Forordninger, direktiver og beslutninger

Henvisningen skal inneholde *utsteder, dato og årstall, tittel*, og eventuelt publikasjonssted (Official Journal of the European Union – OJ eller EU-tidende).

Eksempel kilderegister: Europaparlamentets og Rådets direktiv 2008/105/EF av 16. desember 2008 om miljøkvalitetskrav innenfor vannpolitikken.

Eksempel kortform i fotnote: Direktiv 2008/105/EF om vannkvalitet.

Eksempel kilderegister: Europa parlamentets og Rådets forordning nr. 604/2013 av 26. juni 2013 om om fastsettelse av kriterier og prosedyrer for avgjørelse av hvilken medlemsstat sin er ansvarlig for behandlingen av en søknad om internasjonal beskyttelse, som er fremsatt av en tredjelandsstatsborger eller en statsløs i en av medlemstatene, EUT L 180/31.

Eksempel kortform i fotnote: 604/2013/EU: Dublin III-forordningen.

Fra 2015 er det ny nummerering av rettsakter fra EU. Henvisningen skal da inneholde: *Utsteder* i parentes, *årstall* og *sekvensnummer* = (EU/EU, Euratom/CFSP) YYYY/N.

Eksempel: Europaparlamentets og Rådets direktiv (EU) 2015/1.

8.1.2 Avgjørelser fra Underretten og EU-domstolen

Henvisningen skal inneholde *typen avgjørelse, domstolens navn, dato og årstall for avgjørelsen, sakens parter eller sakens kortnavn* i kursiv, og *ECLI-nummer*.

EU- domstolen og dens sammensetning bør angis i tilknytning til henvisningen.

P=plenum

GC=Storkammer

C5=kammer med 5 dommere

C3=kammer med 3 dommere

Eksempel EU-domstolen: Dom av 12. juli 2005, *Schempp*, C-403/03, EU:C:2005:446, avsnitt 19.

Eksempel kortform i fotnote: *Schempp* [GC] C-403/03 avsnitt 19.

Eksempel Underretten: Dom av 28. april 2010, *Belgian Sewing Thread*, T-452/05, EU:T:2010:167.

Eksempel kortform i fotnote: *Belgian Sewing Thread*, T-452/05, avsnitt 31.

8.2 Avgjørelser fra EU-kommisjonen

Henvisningen skal oppgi *dato*, *årstall*, *saksnavn* i kursiv og *publikasjonsdetaljer* (*Official Journal* – OJ L). Publikasjonen kan alternativ betegnes med navnet EU-tidende, med angivelse av saksnavn.

Eksempel: EUT 1999 L 069/24, *Ilmailulaitos/Luftfartsverket*.

8.3 Avgjørelser fra EFTA-domstolen (European Free Trade Association)

Henvisningen skal inneholde *saksnummer* og *sakens parter*.

Det bør angis om det er en dom eller rådgivende uttalelse.

Dersom man har brukt en trykt utgave av *domstolens offisielle samling* «EFTA Ct. Rep.», oppgis *årstall for samlingen* og *sidetall*.

Eksempel: Sak E-06/98, Norge mot ESA, EFTA Ct. Rep. 1999 s. 74.

Eksempel kortform i fotnote: Sak E-06/98, Norge mot ESA.

Kortnavn som *Sveinbjörnsdottir* kan brukes sammen med årstall for avgjørelsen istedenfor angivelse av sakens parter i fotnote og løpende tekst, forutsatt at kilden et spesifisert fullstendig første gang den brukes. Kortnavnet bør utheves i kursiv med mindre man bruker navnet på sakens parter.

8.4 Avgjørelser fra EMD (Den europeiske menneskerettighetsdomstolen)

Henvisningen skal inneholde *partenes navn* i kursiv, *klagenummer*, *årstall* i hakeparentes og eventuelt *publikasjonssted* med publikasjonens egen *nummerering* og *avsnitt*.

Fra 2001 ble saksnummer innført istedenfor sidetall.

Alternativt kan man henvise til kilden ved ECLI-nummer.

Man bør bruke en offisiell forkortelse for typen avgjørelse i hakeparentes i fotnoten etter angivelsen av sakens parter:

A=avvisningsavgjørelse fra domstolen

J= dom i kammer

C=kommisjonen

GC=storkammer

P=plenum

Eksempler: *Osman mot UK*, no. 23452/94, ECHR 1998-VII 3124, eller
Osman mot UK, ECLI: ECHR:1998:1028JUD002345294.

Eksempel kortform i fotnote: *Osman mot UK* [J] 1998, no. 23452/94.

Eksempel: *Campbell mot Irland*, no. 45678/98, ECHR 1999-II.

Eksempel kortform i fotnote: *Campbell mot Irland* [GC] no. 45678/98.

Frem til 1. november 1998 ble avgjørelsene publisert i Series A.

Eksempel: *Plattform «Ärtze für das Leben» mot Østerrike*, no.10126/82
[1988] Series A no 139.

Kortnavn som *Caroline* kan brukes i løpende tekst, forutsatt at kilden er spesifisert fullstendig første gang den brukes. Navnet bør kursiveres.

8.5 Traktater o.l.

8.5.1 Generelt

Henvisningen skal inneholde full *offisiell tittel*, og *dato for signering* eller åpning for signering. Dersom datoen er tilgjengelig bør man angi ikrafttredelsesdato. Henvisningen bør også ha med vedtakelsessted der dette er lett tilgjengelig. Hovedregelen er at man skal hente og sitere traktater fra en autoritativ kilde.

Mange multilaterale traktater er trykket i United Nations Treaties Series (UNTS).

Eksempel: International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966 (entered into force 23 March 1976) 999 UNTS 171.

Tittelen skal hentes fra konvensjonens offisielle språk, eventuelt ett av dem.

Dersom det senere i teksten henvises til en forkortelse for traktatens tittel, bør denne angis i parentes etter full henvisning første gang. Man bør forsøke å bruke kildens egne forkortelser, dersom det ikke finnes anerkjente og innarbeidede norske navn.

Eksempel: Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. November 1950. (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen).

8.5.2 Bilaterale avtaler

Henvisningen skal inneholde, *partenes navn* i parentes etter *tittelen* på avtalen.

8.5.3 Regionale avtaler

Henvisningen skal inneholde *tittel* på avtalen. Det er ikke nødvendig å ta med dato dersom avtalen er endret flere ganger.

Eksempel: Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, OJ C 306. (Lisboa-traktaten).

8.6 Andre utenlandske kilder

8.6.1. Utenlandske lover

Henvisningen skal inneholde informasjon om *lovens navn* og *vedtakelsesdato*. Det skal angis hvor loven kommer fra første gang det henvises til den. Dette kan også fremgå av løpende tekst.

Eksempel: Brottsbalk (1962:700) 21. december 1962.

Eksempel kortform i fotnote: BrB 2 §.

Eksempel: Lov nr. 515 af 6. juni 2007 om arv.

Angivelse av kapitler, paragrafer og ledd kan gjøres på samme måte som i jurisdiksjonen loven stammer fra et eksempel er «stykke» i stedet for «ledd» i danske lover, og at tallet angis før paragraftegnet for svenske lover.

8.6.2 Utenlandske dommer

Henvisningen skal inneholde *årstall* og *publikasjonssted*, og skal ellers følge henvisningsformen fra den aktuelle jurisdiksjonen.

Det bør fremgå på hvilket trinn i domstolshierarkiet avgjørelsen er avsagt, eventuelt med jurisdiksjonens vanlige forkortelse.

Eksempel, svensk dom: NJA 2013 s. 1174 HD.

Eksempel, dansk dom: UfR 2014. 909 H.D.

8.6.3 Utenlandske forarbeider

Henvisningen skal inneholde informasjon om *typen forarbeid*, *årstall* og eventuelt *publikasjonssted*. Tittel på forarbeidet tas med etter reglene for norske forarbeider.

Eksempel: Betænkning nr. 1487, Kommunal og regional revision.
Sagkundskab, uafhængighed og tilsyn hermed, 2006.

Eksempel: SOU 2012:64, Förstärkt försäkringstagarskydd,

Eksempel: Prop. 2004/05:131, En modernare rättegång - reformering av
processen i allmän domstol.

9. Litteratur

9.1 Bøker (monografier og antologier)

9.1.1 Generelt

I tekster som ikke har kilderegister, skal førstegangs henvisning inneholde forfatters *fornavn, etternavn, tittel* i kursiv, *utgave, forlag, årstall* og eventuelt sidetall. Side forkortes «s.»

Dersom det vises til flere sider i en bok samlet eller fra første til siste side i en artikkel, skal dette markeres med tankestrek ikke bindestrek.

I tekster som har kildeliste, kan en kortform benyttes også ved første gangs henvisning. I så fall angis forfatters etternavn og årstall, eventuelt også en korttittel.

9.1.2 Forfatter

Forfatterens navn skal skrives slik det fremgår av den aktuelle boken eller artikkelen.

Eksempel fotnote: Eivind Smith, *Konstitusjonelt demokrati: Statsforfatningsretten i prinsipielt og komparativt lys*, 2. utg., Fagbokforlaget 2012, s. 15.

Eksempel kortform i fotnote: Smith (2012) s. 15. eller Smith, *Konstitusjonelt demokrati* (2012) s. 15.

Er boken oversatt bør oversetteren angis, og det bør fremgå om oversettelsen er skjedd fra originalspråket eller via et tredje språk.

I kilderegister starter forfatterens navn med etternavn, invertert.

Eksempel kildeliste: Smith, Eivind, *Konstitusjonelt demokrati: Statsforfatningsretten i prinsipielt og komparativt lys*, 2. utg., Fagbokforlaget 2012.

Ved flere forfattere skal alle forfatterne angis med fornavn og etternavn. Dersom boken har flere enn 3 forfattere, kan man angi første forfatter og legge til de øvrige med forkortelsen mfl. eller et al. Man kan velge å ta med flere forfattere dersom forfatternavnene fremstår som sentrale for verket. Navnene gjengis i samme rekkefølge som i boken selv, normalt med «og» foran det siste navnet.

Eksempel fotnote: Jan Fridthjof Bernt og Ørnulf Rasmussen, *Frihagens forvaltningsrett*, Bind 1, 2. utg., Fagbokforlaget 2010, s. 15.

Eksempel kortform i fotnote: Bernt og Rasmussen (2010) s. 15.

Eksempel kildeliste: Bernt, Jan Fridthjof og Ørnulf Rasmussen, *Frihagens forvaltningsrett*, bind 1, 2. utg., Fagbokforlaget 2010.

Har verket én eller flere redaktører, skal disse angis i stedet for første forfatter.

Der en bok har flere forfattere og det er klart angitt at bestemte deler utelukkende er skrevet av en bestemt forfatter, kan det om henvisningen blir mest presis, henvises til den bestemte delen av boken på tilsvarende måte som for artikler i antologier, se punkt 9.3.

Er boken ikke en monografi, men en antologi man skal henviser til som bok (i motsetning til å henviser til en bestemt artikkel i antologien), skal formen på henvisningen være lik henvisninger til monografier, men med tilføyelsen «(red.)» mellom siste redaktørnavn og komma. Tilføyelsen «red.» brukes også når det henvises til utenlandske antologier.

Eksempel: Viggo Hagstrøm, Peter Lødrup og Magnus Aarbakke (red.), *Ånd og rett. Festskrift til Birger Stuevold Lassen på 70-års dagen 19. august 1997*, Universitetsforlaget 1997.

9.1.3 Titler

Dersom tittel inneholder undertittel, skilles hovedtittel og undertittel med kolon, dersom ikke bokens tittel inneholder andre tegn for å skille hovedtittel og undertittel.

Både tittel, undertittel og kolon, skal skrives med kursiv. Det skal brukes «stor» første bokstav (versal, majuskel) i tittel og undertittel, samt eventuelle navn og akronymer. Ellers skal tittelen skrives med «små» bokstaver (minuskler), som en vanlig setning, selv om det innebærer å endre tittelen fra slik den står i boken.

Undertitler kan sløyfes i fotnoter med kilderegister. For festskrift er det vanlig å ta med mottakerens navn, dersom det inngår som del av tittelen. Dersom det ikke inngår som del av tittelen på boken, oppgis det i hakeparentes i kildeliste.

For å unngå at henvisninger til ulike verk blir like, typisk når man skal henwise til ulike verk av samme forfatter fra samme år, skilles referansene med en bokstav, både i fotnoten og i litteraturlisten.

Eksempel kortformer i fotnote: Backer (2013a) s. 35, Backer (2013b) s. 64.

Eksempel kildeliste:

Backer, Inge Lorange, Lov og lovgivning: Artikler og foredrag,
Universitetsforlaget 2013a.

Backer, Inge Lorange, Loven - hvordan blir den til? Universitetsforlaget
2013b.

9.1.4 Utgivelser

Opplag skal ikke oppgis, med mindre utgivelsen innebærer en revisjon av verket.

I så fall angis dette med «utg.». For utenlandske bøker bør utgaveinformasjonen gjengis slik det står i boken.

For bøker som er en del av en serie bør dette opplyses med nummer i serien.

Hvis boken har flere bind skal det angis hvilket bind det vises til. Bindnummer angis med samme type tall (arabisk, romersk) som i boken selv.

9.1.4 Forlag

Hvis forlaget har byttet navn siden utgivelsen, benyttes likevel navnet ved utgivelsen.

Det er normalt ikke nødvendig med stedsangivelse.

Dersom teksten er en upublisert doktoravhandling oppgis forfatterens navn, tittel på avhandling, fakultet, sted og dato for innlevering. Det samme gjelder studentarbeider, som for eksempel masteravhandling.

9.2 Elektroniske utgivelser

9.2.1 E-bøker (bok som er digitalisert, f.eks. i epub- eller pdf-format, selges i nettbokhandler eller formidles av bibliotek)

Dersom boken finnes i og er identisk med en papirversjon, skal man bruke samme henvisningsmåte som for papirboken. Det er da heller ikke nødvendig å presisere at man har lest en elektronisk utgave.

Dersom det ikke finnes sidetall, bør det så langt praktisk mulig vises til avsnitt, paragraf, kapittel e.l. i teksten, avhengig av bokens struktur/inndeling.

Eksempel: Anders Bøhn, *Domstolloven: Kommentarutgave*, kommentar til § 8, Kommentartutgaver.no (lest 5. juli 2017).

Eksempel: Tron Løkken Sundet, Kjetil Drolsum Sandnes og Anne-Beth Meidell Engan, *Tariffavtaletolkning*, kapittel 3.2, 3. avsnitt, Universitetsforlaget 2016, kommentartutgaver.no (lest 5. juli 2017).

Dersom boken kun finnes elektronisk skal man henvisse på samme måte som for papirbøker, med et tillegg om hvor den er lest. Dette kan være navn på den elektroniske tjenesten eller url, og eventuell DOI-kode.

Kortformer for henvisninger utformes etter samme prinsipper som for bøker.

Eksempel: Kåre Lilleholt, *Allmenn formuerett: Fleire rettar til same formuesgode*, kapittel 3.2, 3. avsnitt, Universitetsforlaget 2012 (e-bok).

9.2.2 Annen elektronisk litteratur (litteratur som er publisert på nettjeneste, for eksempel kommentarutgaver.no, Rettsdata, LovdataPro)

Henvisningen skal som hovedregel være lik henvisningen til trykt litteratur (f.eks. fornavn, etternavn i løpende tekst, men invertert i litteraturregister).

Dersom årstall ikke er relevant (f.eks. for lovkommentarer som blir fortløpende ajourført), sløyfes disse. Det skal tilføyes hvor publikasjonen er lest (enten navn på tjeneste eller url) og eventuell DOI-kode.

Disse utgivelsene vil normalt ikke vise til sidetall, det bør derfor i fotnoten vises til avsnitt, paragraf, kapittel e.l., avhengig av publikasjonens struktur/inndeling.

Eksempel: Jan Fridthjof Bernt, *Norsk Lovkommentar: Forvaltningsloven*, note 738, Rettsdata.no (lest 5. juli 2017).

9.3 Artikkel i tidsskrift og artikkelsamlinger/antologier

Førstegangs henvisning skal inneholde forfatterens *fornavn* og *etternavn*, *tittel* på artikkelen i anførselstegn, navnet på *tidsskriftet* i kursiv, *årstall* eventuelt årgang og heftenummer, og *sidetall*, og eventuelt også henvisning til bestemt side. Der årgangsnummer også angis settes årstall i parentes.

Eksempel fotnote: Erling Hjelmeng, «Folkerettslig påvirkning av norsk erstatningsrett – to høyesterettsdommer» *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, 13 (2016) nr. 3 s. 211--222, på s. 215.

Eksempel kortform i fotnote: Hjelmeng (2016) s. 215.

For tidsskrifter der det kan forutsettes at kortformen er kjent kan den benyttes. Ellers bør tidsskriftnavnet skrives fullt ut. Full tittel på tidsskrift oppgis alltid i litteraturliste.

Eksempel fotnote: Viggo Hagstrøm, «Om grensene for ansvarsfraskrivelse, særlig i næringsforhold» *TfR* 1996 s. 421--518, på s. 425.

Eksempel kortform i fotnote: Hagstrøm (1996) s. 425.

Eksempel kildeliste: Hagstrøm, Viggo, «Om grensene for ansvarsfraskrivelse, særlig i næringsforhold» *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 1996, s. 421--518.

Har tidsskriftet gjennomgående sidenummerering for årgangene, er det ikke nødvendig å ta med nummer i årgangen. Hvis årstall er entydig, er det tillatt, men ikke nødvendig å ta med årgangsnummer.

Som for bøker inverteres alltid navnet på første forfatter i litteraturlisten, slik at etternavn angis først.

Henvisninger til artikler i antologier begynner som henvisninger til andre artikler og fortsetter som bokhenvisninger.

Ved henvisning til artikkel i festskrift eller en antologi oppgis tittelen på boken før navn på redaktørene. Hvor det henvises til verket samlet, angis redaktører før tittel.

Eksempel fotnote: Viggo Hagstrøm, «Fra erstatningsrettens grenseland: Ansvar for angrep på kontraktsforhold», i *Nybrott og odling. Festskrift til Nils Nygaard på 70-årsdagen 3. april 2002*, Gudrun Holgersen, Kai Krüger og Kåre Lilleholt (red.), Fagbokforlaget 2002 s. 103--114, på s. 110.

Eirik Holmøyvik, «Maktfordeling under eineveldet – J. F. W. Schlegel og Eidsvollsgrunnlova» i *Frihetens forskole: Professor Schlegel og eidsvollsmennenes læretid i København*, Ola Mestad (red.), Pax forlag 2013, s. 260--282, på s. 265.

Eksempel kildeliste: Hagstrøm, Viggo, «Fra erstatningsrettens grenseland: Ansvar for angrep på kontraktsforhold», i *Nybrott og odling. Festskrift til Nils Nygaard på 70-årsdagen 3. april 2002*, Gudrun Holgersen, Kai Krüger og Kåre Lilleholt (red.), Fagbokforlaget 2002, s. 103--114.

Kortformer for henvisninger til artikler og antologier utformes etter samme prinsipper som for bøker.

9.4 Leksikon

Henvisning skal inneholde samme informasjon som for artikler eller kapitler i bøker med flere forfattere, men uten at det er nødvendig å angi redaktør.

Ved henvisning til digitalt leksikon må man angi URL og siteringsdato.

Eksempel fotnote: Ole T. Berg, «Maktfordelingsprinsippet» i Store norske leksikon, 1. desember 2015, <https://snl.no/maktfordelingsprinsippet> (lest 21. juni 2017).

Eksempel kortform i fotnote: Berg (2015)

Eksempel litteraturliste: Berg, Ole T., «Maktfordelingsprinsippet» Store norske leksikon, 1. desember 2015, <https://snl.no/maktfordelingsprinsippet>, (lest 21. juni 2017).

10. Uttalelser fra organisasjoner eller institusjoner

Henvisningsmåten skal følge samme mal som for litteratur så langt den passer.

Organisasjonen eller institusjonen skal fremgå som forfatter. Der det ikke er tittel på kilden, må brukeren selv formulere dette mest mulig presist ut fra kildens type og tema.

Eksempel: The American Law Institute, *Restatement of the law third: restitution and unjust enrichment: Vol. 1: §§1 to 39*, 2011.

11. Avisartikler, nyhetsartikler og debattinnlegg

11.1 Avisartikler og kronikker

Henvisningen skal inneholde navnet på *forfatter*, *tittel* på innlegget i anførselstegn, *avisnavn* i kursiv, by og land dersom dette ikke er åpenbart, dato og *sidetall*.

Tekstgenre bør fremgå der det ikke fremgår av løpende tekst.

Eksempel: Greve, Hanne Sophie, «Loven er den fremste likestiller», Aftenposten, 19. mai 2017, s. 16. [kronikk]

Elektroniske oppslag bør ha med URL og siteringsdato.

Eksempel: Hans O. Torgersen, «Synnøve Finden tapte ostesak mot Tine i Høyesterett», Aftenposten, 16. september 2016, <https://www.aftenposten.no/norge/Synnove-Finden-tapte-ostesak-mot-Tine-i-Hoyesterett-604668b.html>, (lest 22. juni 2017).

12.2 Intervjuer

Henvisningen skal inneholde *forfatterens fornavn og etternavn* og *hvem som intervjues*: navn, stilling, sted/institusjon. Henvisningen skal også inneholde *stedet* for intervjuet og *dato* for intervjuet; alternativt publiseringssted med samme henvisningsform som for artikler.

Eksempel: Keller, Helen, dommer ved Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, intervjuet av Professor Geir Ulfstein, 8. September 2014, Oslo. <http://www.jus.uio.no/english/services/knowledge/podcast/guest->

12. Foredrag og konferansemateriale

12.1 Forelesninger og muntlige innlegg

Henvisningen til et offentlig foredrag eller innlegg i en faglig sammenheng, skal inneholde foredragsholders *fornavn og etternavn*, *typen muntlig meddelelse* og *dato* for den muntlige meddelelsen.

Det bør normalt bare henvises til offentlige foredrag/muntlige innlegg. Hvis foredraget ikke er offentlig, kreves det normalt samtykke fra foredragsholder.

Eksempel: Koskenniemi, Martti, *Folkrätten i de nordiska länderna på 1900-talet*, innledningsforedrag på Nordisk jurismøte 24. august 2017, Helsingfors.

Eksempel kortform i fotnote: Koskenniemi (2017).

Det bør utvises forsiktighet i gjengivelsen av foredrag eller muntlige innlegg. Et synspunkt bør ikke gjengis som et sitat med mindre man er sikker på at det er ordrett gjengivelse, som fortrinnsvis kan etterprøves for eksempel ved digitale opptak.

Ved gjengivelse av informasjon fra digitale opptak bør man oppgi siteringsdato.

12.2 Uttrykte manus og materiale utdelt i forbindelse med konferanser

Henvisningen skal inneholde navn på forfatter, tittel, konferansetittel, dato. Dersom materialet er publisert på internett, bør henvisningen i tillegg inneholde URL og siteringsdato.

Dersom materialet ikke er publisert bør det fremgå at man har samtykke fra forfatter.

Eksempel: Koskeniemi, Martti, *Folkrätten i de nordiska länderna på 1900-talet*, utdelt manus til innledningsforedrag på Nordisk juristmøte 24. august 2017, Helsingfors.

Eksempel kortform i fotnote: Koskeniemi (2017).

13. Personlig kommunikasjon

Henvisningen skal følge gjeldende lovverk. Dersom kommunikasjonen, for eksempel e-post eller brevkorrespondanse, gjelder en henvendelse til offentlig forvaltning, som er innhentet i medhold av offentlighetsloven, kan den brukes som kilde.

Personlig kommunikasjon bør bare gjengis dersom det gjelder essensiell informasjon som ikke kan hentes andre steder.

Henvisningen skal oppgi *hvem* meningsyttringen kommer fra og *dato*. Man bør normalt oppgi korrespondansens kontekst for å unngå at angivelsen blir meningsvridende. Dersom det er privat e-postkorrespondanse, må det gjengis at man har samtykke.

14. Henvisninger til kilder der informasjon for vanlig spesifisering mangler

14.1 Anonym forfatter

Henvisningen skal følge spesifikasjonskravene for den kildetypen som ligner mest. Der forfatternavn mangler, bør fremgå klart av henvisningen om kilden stammer fra en anonym forfatter. Dersom forfatteren bruker flere anonyme kilder, kan de identifiseres med nummerering.

Dersom den anonyme kilden finnes i en kildesamling skal redaktøren oppgis. Kilden oppgis først, så «i» og redaktørens og eventuelt oversetterens navn.

Eksempel: Anonym 1, Anonym 2.

14.2. Andre mangler

Dersom tilblivelses- eller trykkedato mangler kan dette markeres i henvisningen med vanlig kjente forkortelser. Informasjonen plasseres på det sted i henvisningen der opplysningen mangler.

Eksempel på forkortelse: «u.å.» for opplysningen «uten år».

Retningslinjer for oppsett av kildeliste

Alle kilder som er brukt skal stå i kildelisten. Det skal gjengis så mye informasjon om kilden og kildested at den er lett tilgjengelig og etterprøvbar uten at leseren må gå til primærkilden. Inndelingen i kategorier bør være tydelig merket med overskrifter, og systematikken bør ha en intuitiv, logisk rekkefølge.

Dersom det er mulig bør sentrale kilder indekseres slik at registeret inneholder informasjon om på hvilken side kilden er omtalt. Dette kan eksempelvis være aktuelt for høyesterettsdommer.

Alle kilder må plasseres i en spesifikk kategori. Kategorier som «annet» bør unngås.

Alle kilder som har fellestrekk med juridisk teori, bør plasseres under kategorien litteratur. Dette gjelder blant annet bøker, artikler, nettsider, foredrag, personlige meddelelser, blogginnlegg og avisartikler. Dette gjelder når kilden ikke klart hører hjemme i en annen kategori.

Litteraturlisten sorteres alfabetisk, mens andre registre sorteres kronologisk (stigende). Dersom en bok har flere forfattere skal alle tas med inntil 10 forfattere, første forfatternavn skal inverteres. Dersom boken har mer enn 10 forfattere, skal 7 forfattere tas med, første forfatternavn inverteres.

Kildene bør oppdeles i kategorier som skiller mellom kilder som gir uttrykk for regler og kilder som gir uttrykk for avgjørelser.

Norske lover Norske forskrifter, reskripter, plakater, reglementer, rundskriv og direktiver Norske lovforarbeider, stortingsmeldinger og forhandlinger i Stortinget Norske rettsavgjørelser Uttalelser fra andre norske organer og institusjoner
--

Overskriftene som representerer inndelingen i registeret, skal bare inkludere de kildetyperne som er benyttet.

Innenfor hver kategori kan man dele inn kildene etter organ eller instans, eksempelvis etter Høyesterett og underinstans.

Som hovedregel skal hver kategori ha minst 4-5 oppføringer. Kategorier som naturlig hører sammen og som har færre oppføringer, kan slås sammen. Eksempelvis lover og forskrifter.